

Recenzie

NOVOTNÁ, Jarmila – JURČÍKOVÁ, Jana: Kritické a tvořivé myšlení v edukaci a výzkumu

Brno: Paido, 2012, 211 s.

Autorky pred nedávnom uverejnili v knižnej podobe ucelenú monografickú prácu s názvom „Kritické a tvořivé myšlení v edukaci a výzkumu“ v renomovanom českom pedagogickom vydavateľstve Paido v Brne. Týmto dielom autorky potvrdili svoj trvalý záujem o problematiku kritického a tvorivého myslenia v edukácii a výskume.

Doc. Jarmila Novotná je skúsený pedagóg a dlhodobo svoju pozornosť orientuje na rozvoj tvorivého a kritického myslenia vo výchovno-vzdelávacom procese. Spoluautorka monografie vedie líniu pedagogiky počas celej svojej kariéry. Takmer dvadsaťpäť rokov odovzdávala svoje skúsenosti študentom Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove. V súčasnosti pôsobí na funkčnom mieste docentky pedagogiky na Fakulte športových štúdií Masarykovej univerzity v Brne. Prínos jej vedeckej práce je nepopierateľný prevažne v oblasti tvorivosti. Možno konštatovať, že týmto posudzovaným dielom završuje rozsiahlu etapu výskumu v oblasti kritického a tvorivého myslenia.

Mgr. Jana Jurčíková je mladá pedagogička na funkčnom mieste asistentky v Ústave pedagogických vied Fakulty humanitných štúdií Univerzity Tomáša Baťu v Zlíne. Od začiatku spolupráce prejavuje záujem o nadobúdanie poznatkov z oblasti skúmanej problematiky.

Monografiu s názvom „Kritické a tvořivé myšlení v edukaci a výzkumu“ možno ako celok hodnotiť z viacerých aspektov pozitívne: dielo poskytuje ucelený pohľad na problematiku kritického a tvorivého myslenia, neostáva iba v rovine čiastkových pohľadov, aktívne prepája psychológiu s pedagogikou, prináša výsledky výskumu v priestore Českej a Slovenskej republiky. Autorky rozpracovali zvolenú problematiku v deviatich kapitolách, pričom desiata kapitola obsahuje záverečné odporúčania pre rozvíjanie kritického myslenia v profesijnej príprave pedagógov. Nasleduje záver, zhrnutie vo svetovom jazyku, testy z praxe a zoznam použitej literatúry. Takéto členenie je pre monotematické dielo vhodné, logické a pre čitateľa prehľadné a zrozumiteľné.

Tvorivosť a myslenie ako kategória má svoj pôvod v psychológii, konkrétne v kognitívnej psychológii. Preto je vítané, že prvá kapitola autoriek recenzovaného diela sa zameriava práve na vysvetlenie jednotlivých zložiek osobnosti človeka. Dielo nenásilne a súčasne pútavo vŕahuje čitateľa do subproblematiky osobnosti a kognitívnej psychológie. Kapitola vyúsťuje do zákonitostí a predpokladov kognitívneho vývinu, riešenia problémov a metakognitívnych procesov.

Kapitola s názvom „Kľúčové kompetence 21. storočia“ je voľným, avšak logickým pokračovaním prvej kapitoly. Autorky si kládli za cieľ vymedziť kategóriu kľúčové kompetencie s dôrazom na ich význam pre 21. storočie. Autorky sa snažia čitateľovi priniesť viacero názorov na vysvetlenie pojmu „kľúčové kompetencie“ a súčasne odkrývajú niekoľko rovín tohto odborného termínu. Opierajú sa pritom o hierarchický model štruktúry kompetencie. Následne sú definované individuálne a spoločenské ciele a kompetencie. Štruktúra kompetencií je rozpracovaná relatívne široko, čo umožnilo autorkám monografie hlbšiu analýzu. V tejto kapitole sú spracované nielen prístupy najznámejších odborníkov ako napr. Průcha, Švec, Kosová. Kapitola je zakončená testom sebareflexie kľúčových kompetencií.

Nasleduje nosná, v poradí tretia kapitola s názvom „Kritické myslenie“. V nej sa autorky pokúšajú holisticky predstaviť kritické myslenie. Zaujímavé na tejto kapitole je spracovanie najväčšieho množstva zahraničných literárnych prameňov vrátane prameňov z anglofónnych krajín. Možno konštatovať, že prostredníctvom štruktúrovaného prístupu k analýze parciálneho problému sa ho autorkám podarilo úspešne zvládnuť. V tejto kapitole možno pozorovať aktívne prepojenie s kognitívnou psychológiou, ktorá autorkám pomohla problematiku predstaviť interdisciplinárne. Súčasne môže autor v tretej kapitole nájsť aj filozofickú reflexiu skúmanej problematiky, najmä v kontexte prepojenia s antickou filozofiou (Sokrates, Platón). Týmto krokom autorky prekročili štandardný rámec interdisciplinarity, pretože prepájajú navzájom pedagogické, behaviorálne a humanitné vedy.

Od kritického je blízko k tvorivému mysleniu. Predpokladám, že to bol dôvod zaradenia štvrtej kapitoly s názvom „Tvořivé myslení“, v rámci ktorého autorky kontinuálne postupujú v objasňovaní pojmového aparátu skúmanej problematiky. Hneď v úvodnej časti zoznamujú čitateľa s rôznorodými prístupmi k vymedzeniu definície tvorivého myslenia. Celkovo predstavili autorky až dvanásť teórií od dvanástich rôznych autorov, počnúc slovenským, pokračujúc českým, maďarským, ruským, anglickým až po amerického autora. Zvolený prístup ani nemožno inak hodnotiť ako vysoko pozitívne. Súčasne autorky opäť siahajú do kognitívnej psychológie, čím čitateľovi vysvetľujú aj „koreň“ problematiky. Kapitulu znovu dopĺňa bohatá grafická podpora v podobe schém, tabuliek, grafov a obrázkov.

Piata kapitola je integrujúcou kapitolou doterajších poznatkov s odkrytím oblastí prieniku kritického a tvorivého myslenia vo väzbe na osobnosť. Uvedené naznačuje už hneď názov „Osobnosť – kritické myslenie – tvorivé myslenie“. Táto kapitola je premostením do empirickej časti monografického diela. V poradí šiesta kapitola nesie príznačný názov „Výzkumná determinace“. Kapitola predstavuje čitateľovi empirické výskumy v oblasti riešenej problematiky vo svete, s dôrazom na americké, české a slovenské výskumy.

V siedmej a ôsmej kapitole autorky charakterizujú a interpretujú výsledky vlastnej výskumnej činnosti. V úvode autorky uvádzajú, že výskum bol realizovaný v oblasti prípravy budúcich sociálnych pedagógov. Nasleduje hlavný výskumný problém a čiastkové výskumné problémy, o ktorých splnenie sa autorky usilovali. Čitateľa zoznamujú s obsahovou a časovou štruktúrou realizovaného výskumu. Vedeckosť práce je umocnená detailným rozpracovaním metodologického postupu, vysvetlením použitých kvantitatívnych metód; autorky dokonca vysvetľujú, v akých prípadoch je možné tú ktorú metódu využiť. Výsledky svojich zistení nespracovali iba v rovine deskriptívnej štatistiky (stredné hodnoty), ale uplatňujú aj náročnejšie štatistické metódy (korelačná analýza, testovanie závislostí) a snažia sa kvantifikovať vybrané javy, tak ako sa to od vedeckej monografie očakáva. Spracovanie výsledkov je vysoko profesionálne (graficky, esteticky) a umocňuje vedecký a monografický charakter knižnej publikácie. Autorky nesporne potvrdili svoju profesionalitu nielen v oblasti pedagogických, ale tiež kvantitatívnych vied.

V deviatej kapitole s príznačným názvom „Interpretace dat“ autorky prinášajú vysvetlenie zistených javov a interpretujú výsledky vlastných zistení. Opäť možno konštatovať prierezovosť a interdisciplinaritu, pretože odpovede na výskumné otázky hľadajú v širších súvislostiach. V poslednej, v poradí desiatej kapitole „Závěrečná doporučení“ sa autorky monografického diela zamerali na odporúčania pre prax. Uvádzajú v nej metodický pokyn pre rozvíjanie kritického myslenia v profesijnej príprave pedagógov.

Autorky zvolili zaujímavú koncepciu štruktúrovania obsahu jednotlivých kapitol. Pri monotematických dielach je odborná verejnosť zvyknutá na analýzu teoretického rozpracovania so sporadickou podporou grafického aparátu. Osobitne kladne hodnotím okrem prevedenia teoretickej analýzy doplnenie odborného textu o bohatý a farebný grafický aparát, ktorý bližšie vysvetľuje vzájomné vzťahy a súvislosti medzi jednotlivými kategóriami. V rámci spracovania riešenej problematiky autorky domáce poznatky aktívne kombinujú s poznatkami zahraničných odborníkov. Svoju erudovanosť autorky potvrdzujú aj didaktickou stránkou spracovania monografického diela. V úvode jednotlivých kapitol nechýba vymedzenie kľúčových otázok, ktoré sú neskôr zodpovedané a v závere kapitoly rovnako nechýba zhrnutie. Z uvedeného je jasné, že precíznosť spracovania je silná stránka autoriek.

Záverom konštatujem, že cieľom autoriek nebol iba všeobecný pohľad na problematiku kritického a tvorivého myslenia, ale najmä hĺbková analýza aspektov nepochybne zložitej problematiky. V diele dominuje vysoká erudovanosť autoriek, precízne spracovanie, interdisciplinarita a kultivovaný jazyk. Ide o vydarené a vysoko odborné monografické dielo a odporúčam ho do pozornosti odbornej pedagogickej verejnosti, ale tiež študentom vyšších stupňov vzdelávania.

Ladislav Mura
Fakulta sociálnych vied, FF UCM, Trnava